

ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ OTÁZKY PSYCHOLOGIE VO SVETLE
DISKUSIE V ČASOPISE „VOPROSY FILOSOFII“

Každý úsek nášho poznávania prírodného alebo spoločenského prostredia dostáva sa vo svojom vývine do období, kedy je treba podrobiť jeho doterajšie teoretické základy zásadnému rozboru. Tento stav nastáva vo vede buď pod vplyvom nových empirických alebo experimentálne získaných poznatkov alebo vtedy, keď sa zisťuje, že známe pracovné postupy a hypotézy nie sú schopné nijako prispieť k ďalšiemu rozvoju nášho poznania. V niektorých prípadoch k ďalšiemu vývoju teórie určitého vedného odboru podstatne prispievajú aj objavy v príbuzných vedách.

Určujúcu úlohu však pre ďalší vývoj teórie má prax, ktorá je základom a kritériom správnosti a pravdivosti teórie. Táto nemá byť len pasívnym odrazom skutočnosti, ale má ju predbiehať a poskytovať širšiu orientáciu a perspektívu v ďalšej práci. Nová teória, ktorá prispieva k riešeniu základných otázok vedeckej práce, slúži aj záujmom pokrokových síl spoločnosti a novým praktickým úlohám, daným rozvojom materiálneho života spoločnosti.

Zaostávanie v plnení týchto požiadaviek bolo príčinou, prečo sa v poslednom čase rozvinula rozsiahla diskusia o základných teoretických otázkach psychologie. Zaostávanie psychologie v sledovaní a riešení životne dôležitých otázok praxe, neúspešnosť jej doterajších pracovných metód nevyhnutne viedlo k rozvinutiu diskusie o príčinách tohto stavu. Bezprostredným podnetom k tomuto bola však klasická práca J. V. Stalina *Marxizmus a otázky jazykovedy* a usnesenia zo spoločného zasadania Akadémie vied SSSR a Akadémie lekárskeho vied, venované otázkam fyziologického učenia I. P. Pavlova. Ich uzávery sa veľmi silne dotkli celej stavby súčasnej materialistickej psychologie, ktorej najvýznamnejším predstaviteľom je sovietska psychologia.

Najpodstatnejšia časť diskusie odznela doteraz na stránkach časopisu *Voprosy filosofii*. Venovala sa najmä riešeniu niektorých základných teoretických otázok. Nesporne však na formulovanie jednotlivých problémov a na jej priebeh vplývaly aj diskusné príspevky, ktoré odzneli mimo jej rámec, či už na rôznych zasadaniach alebo v iných časopisoch. Svojím rozsahom a dôrazom,

s akým táto diskusia nastoľuje jednotlivé otázky, tvorí však jadro, okolo ktorého sa sústreďuje celý rad inde uverejnených príspevkov.

*

O čo ide teda v podstate pri prestavbe psychologie na skutočne materialistickú vedu? Predovšetkým o dôslednú realizáciu marxizmu v psychológii a o úsilie postaviť psychológiu na základy učenia I. P. Pavlova o vyššej nervovej činnosti.

Tieto úlohy sa vynorili preto, lebo v súčasnej psychologickej teórii nebol dostatočne likvidovaný idealizmus, t. j. psychické procesy boli vysvetľované bez vzťahu k ich materiálnejmu základu, ktorým je mozog, a to najmä činnosť jeho najvyššieho oddielu — kôry mozgových poglob.

Súčasná materialistická psychologia nachádza sa ešte v rade otázok pod vplyvom prežitých tradícií. Niektorí z jej pracovníkov v dôsledku teoretickej a metodologickej slabosti často nekriticky preberali rôzne názory, ktoré, domyslené do dôsledkov, boli v podstate idealistické. Tak sa mohlo stať, že do základov psychologie prenikal dualizmus pod rúškom tvrdení o svojrôznosti psychických javov, o psychofyzickej jednote, o dvojitej determinácii psychických procesov a pod. Významnú úlohu tu sohral vplyv funkcionálnej psychologie z konca minulého storočia. Podľa nej pocity, vnímanie, predstavy, pamäť, myslenie atď., sú samostatné psychické funkcie mozgu, ktoré ako by stáli nad jeho reflexnou činnosťou. Svojím ponímaním funkcie ako abstraktnej, formálnej kategórie prispela funkcionálna psychologia k odtrhnutiu morfologickej štruktúry mozgu od funkcie. Viedla k hlásaniu autonómnosti psychických funkcií, ktoré umiestňovala do izolovaných častí mozgu.

Odrhnutie funkcionálnej dynamiky od štruktúry mozgu upravilo tak cestu fenomenalizmu (tvarová psychologia), podľa ktorého je možné poznať len duševné javy, ale nie ich podstatu. Tento vývoj nakoniec vyústil v úplnom zavrhaní významu činnosti mozgu pre pochopenie a vysvetlenie duševnej činnosti. Dostalo sa mu podpory aj so strany niektorých fyziologov (I. S. Beritašvili), ktorí okrem reflexnej formy centrálnej činnosti pripúšťali jestvovanie aj tzv. psychonervovej a spontánnej činnosti mozgu, ktorá stojí nad vyššou nervovou činnosťou. Tento názor postupne viedol k zavrhaní významu učenia o vyššej nervovej činnosti pre materialistickú psychológiu a k prenikaniu dualizmu do jej teoretických základov.

Postavenie spontánnosti vzniku podnetov pri aktoch správania sa proti reflexnému princípu v činnosti nervovej sústavy je však aj prvým krokom k tvrdeniu, že vedecká analýza duševného života nie je možná. Vo svojich dôsledkoch to znamená, že výklad ľudského správania sa je možný jedine pomocou takých pojmov ako je „vnútorná snaha“, „libido“ alebo iné nepoznatelné sily. Popieranie možnosti vedeckého objasnenia duševného života je príznačné pre celú súčasnú buržoáznu psychológiu. Táto vychádza z dvoch hlavných predpokladov: 1. že psychické procesy u človeka sú výrazom daných hlbokých biologických rozdielov medzi ľuďmi, 2. že podstata psychických procesov je nepoznatelná objektívnymi vedeckými metódami. Jedinou prístup-

nou cestou na ich poznanie je metóda introspekcie či intuície. A významný sovietsky psychológ, B. M. Teplov, ešte v predposlednom vydaní svojej učebnice popri pozorovaní a experimente pripúšťal aj introspekciu ako pracovnú metódu psychológie. Je samozrejmé, že psychológia, založená na tejto subjektívnej metóde, vedie k stotožneniu predmetu psychológie s pojmom „subjektívne javy“ a k postupnému zavrhovaniu úlohy kôry mozgových poglobúľ pri vytváraní psychickej činnosti. Psychológia však musí vychádzať z poňatia duševného života ako jednoty objektívneho a subjektívneho, t. j. z jednoty materiálnych procesov a ich subjektívnych prejavov. Odtrhnutie subjektívnych javov od objektívnych procesov je najväčšou prekážkou v ďalšom tvorivom rozpracovávaní celej problematiky duševného života. Je tiež príčinou toho, že so strany niektorých pracovníkov v psychológii sa na učenie o vyššej nervovej činnosti hľadelo ako na biologizovanie. Výklad duševných javov na jej základe bol považovaný za mechanistický.

Prijatie tradičného psychologického ponímania psychických procesov ako nejakých samostatných izolovaných javov a subjektívny prístup k ich vysvetľovaniu umožnili okrem prenikania dualizmu a indeterminizmu do materialistickej psychológie aj všeobecné rozšírenie nesprávnych názorov N. J. Marra. Pod jeho vplyvom sa rozširoval názor, že tak obsah, ako aj procesy myslenia sú triedne a že vývoj vedomia sa deje skokmi. Na rozdiel od tohto iná časť psychologov zasa uplatňovala rovnako nesprávnu mienku, že myslenie a psychika sú nezávislé na podmienkach spoločenského života.

Jediným východiskom z tohto stavu v psychológii môže byť len dôsledné odstránenie všetkých prvkov dualizmu, indeterminizmu, zavrhovania úlohy mozgu v psychologickom skúmaní a v neposlednej miere aj odstránenie rôznych prejavov vulgárneho materializmu, najmä v ponímaní psychického procesu ako procesu čiste materiálneho.

Záverom k výpočtu týchto nesprávnych názorov, ktoré sa viacej alebo menej prejavili v práci sovietskych psychologov, treba však uviesť, že by bolo vonkoncom mylné prirovnávať z toho dôvodu sovietsku psychológiu k buržoáznej psychológii. Napriek nedostatkom, sovietska psychológia, súč budovaná na základoch filozofického materializmu, je najvyšším stupňom vo vývoji psychológie na materialistickú vedu, ako o tom svedčí celý rad jej úspechov pri výklade problematiky duševného života dieťaťa a človeka.

*

Hneď v úvodnom článku do diskusie (N. S. Mansurov) sa stretávame so snahou vyvodit' dôsledky pre psychologickú teóriu z nových poznatkov marxizmu o nadstavbe a základni a javoch mimo ne. Patrí psychično do nadstavby alebo ho možno sviesť čiste na reflexnú činnosť mozgu? Z „nového učenia o jazyku“ N. J. Marra, najmä z jeho názoru, že duševná činnosť (myslenie) prebieha mimo „prírodnej matérie“ (jazykovej), vyplýva, že tak obsah, ako aj psychické procesy majú triedny charakter a patria do nadstavby.

Podľa dialektického materializmu psychično je neoddeliteľné od hmoty, súč funkciou vysokoorganizovanej hmoty, t. j. mozgu. Duševná činnosť je

podmienená teda zákonitostami práce mozgu, ktorý uskutočňuje proces poznania okolitého sveta človekom. Preto nie je možné oddeliť mechanizmy a zákonitosti psychických procesov od ich obsahu.

Prírodovedným potvrdením tohto sú poznatky učenia I. P. Pavlova o vyššej nervovej činnosti. Úlohou kôry mozgových pologúľ — hovorí I. P. Pavlov — je s jednej strany utváranie dočasných spojov (cestou mechanizmov), s druhej strany signalizácia (podľa významu), pričom ide o premennú signalizáciu v tesnej závislosti na vonkajších podmienkach“ (čl. 12, str. 256).

Tieto poznatky umožňujú nám pozerat sa teda na psychickú činnosť jednak s hľadiska jej fyziologických mechanizmov, jednak ako na odraz vonkajšieho sveta, signalizáciu, pričom ide o dve neoddeliteľné stránky jedného procesu. Keďže fyziologické mechanizmy práce mozgu sú u všetkých ľudí rovnaké, potom psychično ako *proces* odrážania objektívnej skutočnosti má obecný charakter a nie je triedne. S druhej strany však psychično ako *odraz* skutočnosti je určované konkrétnymi historickými podmienkami a má triedny ráz.

Pokiaľ ide o vývoj psychična, tento sa nedial skokmi, ale postupne tak, ako sa postupne vyvíjal mozog zo svojich primitívnych foriem u zvierat až na nanajvýš dokonalejší orgán poznávacej činnosti u človeka.

Bolo by však chybné, keby sme videli celý pokrok nášho myslenia iba vo vývoji nervových mechanizmov práce mozgu. Na ňom sa zúčastňuje celý rad konkrétnych historických podmienok, ktoré determinujú vývoj nášho vedomia. „Psychika, vedomie, je predovšetkým produktom jeho (t. j. človeka — M. B.) sociálneho a nie biologického vývoja a je podmienená sociálnymi a nielen biologickými činiteľmi“ (čl. 5, str. 210). Preto je nesprávne tvrdenie o dvojakej determinácii psychiky, mozgom a vonkajším sociálnym prostredím ako rovnako významnými činiteľmi.

*

Ústredným bodom v ďalšom vývoji diskusie sa stala otázka vymedzenia predmetu psychologie, t. j. jej vzťahu k fyziológii vyššej nervovej činnosti.

Ak totiž vyššia nervová činnosť je psychická činnosť, dočasný nervový spoj je asociácia, ako hovorí I. P. Pavlov, v čom potom tkvie špecifickosť predmetu psychologie? Možno stotožniť psychológiu s fyziológiou vyššej nervovej činnosti?

Prvý pokus širšie riešiť tento problém predstavuje príspevok E. I. Bojku. Podľa neho „psychologia je predovšetkým vedou o psychických procesoch a psychických vlastnostiach či kvalitách ľudskej osobnosti, pričom subjektívny moment, chápaný ako špecifický odraz, musí sa považovať za hlavný a najpodstatnejší znak psychického“. — Autor hneď ďalej vysvetľuje, čo rozumie pod subjektívnym momentom — „subjektívny moment treba chápať ako obsah zážitku“ (čl. 2, str. 163). Čo je menej podstatným znakom psychického, však nerozvádza. V ďalšom kladie materialistickej psychológii za úlohu „objasniť vzájomný vzťah subjektívneho a objektívneho momentu v rôznych formách psychickej činnosti“ (čl. 2, str. 163). Odvolávajúc sa na rôzne

výroky I. P. Pavlova o psychológii ako „formulácii javov nášho subjektívneho sveta“ a o „sliatí psychologického a fyziologického“, došiel autor príspevku k záveru, že I. P. Pavlov rozlišoval medzi subjektívnymi a objektívnymi javmi ako javmi sui generis. Tento názor je však prejavom náhľadov psychofyzického paralelizmu v rámci diskusie. Tvrdenie o rozlišovaní medzi subjektívnymi a objektívnymi javmi u I. P. Pavlova predstavuje nesprávnu interpretáciu jeho učenia, z ktorého vyplýva, že „psychická, čiže vyššia nervová činnosť, je súčasne subjektívna i objektívna. Predstavuje v sebe jednotu toho i onoho (je prežívaná určitým subjektom, odráža objektívnu realitu a berie na seba ten alebo onen vonkajší objektívny prejav“ (čl. 11, str. 865). Akékoľvek postavenie subjektívneho proti objektívnemu porušuje princíp jednoty hmoty a vedomia a protirečí leninskej teórii odrazu.

Táto cesta k vymedzeniu predmetu psychologie ukázala sa byť teda nesprávnou. Poukázala však na jeden problém, ktorý veľmi jasne vystúpil v ďalšom priebehu diskusie, totiž ako interpretovať dielo I. P. Pavlova? Pri sledovaní jednotlivých uzáverov v diskusných príspevkoch sa ukázalo, že vytrhnuté výroky Ivana Petroviča niekedy skresľujú jeho celkovú koncepciu vyššej nervovej činnosti, najmä pokiaľ ide o vzťah psychického a fyziologického. Na túto skutočnosť upozornil po prvý raz N. P. Antonov, ktorý vystúpil s požiadavkou nepridržiavať sa písma, ale ducha učenia I. P. Pavlova a tvorivo ho rozvíjať z pozícií marxizmu-leninizmu. Otázne je, pravda, do akej miery možno pripustiť voľnosť výkladu učenia I. P. Pavlova.

Ako sa teda ďalej riešila otázka vzájomného vzťahu psychologie a fyziologie vyššej nervovej činnosti?

Z diela I. P. Pavlova je nám známe, že považoval pojem „vyššia nervová činnosť“ za synonymum pojmu „psychická činnosť“. Rovnako stotožňoval I. P. Pavlov dočasný nervový spoj s pojmom „asociácia“, ako o tom svedčí nasledovný jeho výrok: „A tak dočasný nervový spoj je najuniverzálnejším javom vo zvieracom svete aj v nás samých. Súčasne je aj javom psychickým — tým, čo psychologovia nazývajú asociáciou...“ (čl. 12, str. 228). Znamená to teda, že I. P. Pavlov stotožňoval tiež aj psychické a fyziologické? Z celého učenia I. P. Pavlova vyplýva pravý opak. Psychické a fyziologické považoval za dve nerozlučné stránky tohože procesu, t. j. reflexného aktu. Jeho výroky o sliatí psychického s fyziologickým nikdy neznamenali ich stotožnenie. Pod výrazom sliatie rozumel I. P. Pavlov „naloženie ľudských zážitkov na fyziologický základ“.

Spätosť psychického s fyziologickým najlepšie vidíme na samom dočasnom nervovom spoji. Podmienený reflex nie je len spojom medzi dvoma miestami v kôre mozgových poglobúl, ale súčasne je aj obrazom vonkajšieho sveta a výrazom spojitosti organizmu s podmienkami života. Podmienený reflex je takto s jednej strany fyziologický proces, t. j. materiálny jav, kým s druhej strany, súc odrazom vonkajšieho sveta, je tým, čo nazývame psychickým — ideálnym.

Najlepšie vyjadril tento vzťah v diskusii N. A. Chromov: „Myslenie (vedomie) ako proces v hlavnom mozgu je materiálnym procesom, psychické (myšlienka, vedomie) ako „produkt“ činnosti mozgu, ako odraz, ako obraz

vonkajšieho sveta v hlave človeka — je už nemateriálnym javom. Tu psychické (idea, vedomie) je vlastnosťou fyziologickej formy pohybu hmoty, čiže vlastnosťou mozgu, ktorá sa prejavuje v jeho schopnosti reflexne odrážať vonkajší svet“ (čl. 10, str. 216). Obidve tieto složky sú v dialektickej jednote ako dve stránky jedinej hmotnej substancie.

Z uvedeného vyplýva, že úlohou psychológie je štúdium psychickej, t. j. vyššej nervovej činnosti ako odrazu objektívnej reality. Psychológia študuje obsah psychickej činnosti človeka spolu s objektívnou nervovo-dynamickou analýzou jeho psychických, t. j. nervových procesov. V základoch učenia o vyššej nervovej činnosti je teda zahrnutý mimo jej mechanizmov aj obsah činnosti mozgu, a preto toto učenie je spoločný základ tak fyziológie, ako aj psychológie.

Tento názor preniká väčšinou príspevkov v diskusii (N. S. Mansurov, T. A. Kozeva, J. B. Lechtman, N. A. Chromov.) Z neho vychádza okrem doterajších účastníkov diskusie aj B. M. Teplov, L. N. Zankov a A. Leontjev.

Jedine v článku N. P. Antonova nachádzame opačný názor, ktorý sa obracia proti stotožneniu vyššej nervovej činnosti s psychickou činnosťou, psychického aktu s reflexným. Podľa neho psychický proces je rezultátom vyššej nervovej činnosti a akékoľvek svedenie psychickej činnosti na činnosť čiste reflexnú má za následok zavrhnutie predmetu psychológie. „Psychický proces je ideálny proces subjektívneho odrazu objektívneho sveta v hlave človeka — kým — reflexný proces je predovšetkým materiálny, fyziologický proces vedenia vzruchu po nervovom vlákne... — Tvrdiť, že reflexný proces vyčerpáva psychický proces, znamená ísť cestou vulgárneho materializmu, stotožňovať psychické a fyzické, vzniesť zmätok do najvážnejších otázok psychológie a teórie poznania“ (čl. 5, str. 197) — hovorí N. P. Antonov. Čo je potom podstatou psychickej činnosti u N. P. Antonova? Ak je to len „ideálny proces subjektívneho odrazu objektívneho sveta v mozgu človeka vo forme pocitov, vnemov, myslenia a vedomia“, potom okrem neho musia byť v mozgu ešte procesy vyššej nervovej činnosti. Ideálny proces je takto nemateriálnym pohybom hmoty a musí podliehať špecifickým zákonitostiam. Toto vedie však už priamo k ostwaldovskému energetizmu, ktorý bol dávno vyvrátený V. I. Leninom. Celkom správne vytkol A. V. Petrovskij koncepcii N. P. Antonova, že nie je možné brať z učenia I. P. Pavlova iba mechanizmy a samu psychickú činnosť a jej zákonitosti vyňať z kompetencie vyššej nervovej činnosti.

Ponímanie psychickej činnosti u N. P. Antonova protirečí aj pojmu reflexu, ako ho vymedzil už I. M. Sečenov. Pojem reflexu u I. M. Sečenova nevyklučuje, ale v sebe priamo zahrnuje psychický akt ako stred reflexného aktu. Psychický akt je integrálnou čiastkou reflexu. Odvolávanie sa na to, že podľa I. M. Sečenova sú všetky akty poznávania reflexmi iba čo do spôsobu ich pôvodu a že stotožnenie vyššej nervovej činnosti s psychickou činnosťou u I. P. Pavlova je iba zdôraznením jeho boja proti idealistickému odtrhovaniu psychiky od jej materiálneho základu, je príliš voľným výkladom diela zakladateľov vedeckej materialistickej psychológie.

K opačným výsledkom v konkrétnom použití učenia o vyššej nervovej čin-

nosti pri výklade psychických javov dospel S. L. Rubinštejn. Vyšiel síce zo správneho predpokladu, že všetkým psychickým procesom dostáva sa vo svetle pavlovovského učenia jediný obecný základ, avšak pri vysvetľovaní poznávacieho procesu dostal sa k jeho nivelizovaniu na fyziologické mechanizmy psychických procesov. Sotrel tak rozdiel medzi pocitom a vnemom, vnemom a myšlienkou a tým aj dialektický prechod od pocitu k myšlienke. V tomto prípade by sa vskutku redukovala psychológia na fyziológiu vyššej nervovej činnosti. Naším cieľom však je „nie sviesť pocit na pohyb hmoty, ale pocit považovať za vlastnosť pohybujúcej sa hmoty“ (čl. 13, str. 37). Ak by psychické bolo pohybom hmoty, bolo by materiálным a totožným s fyziologickým.

Kým všetky doteraz uvedené príspevky považujú za samozrejmé, že psychológia je samostatná veda, ktorá má svoj predmet a metódu, v článku P. V. Simonova preniká zastrené iný názor. P. V. Simonov nahradzuje psychológiu fyziológiou vyššej nervovej činnosti človeka, ktorá „vznikla v tom okamihu, keď I. P. Pavlov podal svoju koncepciu prvej a druhej signálnej sústavy“. Jej poslaním je „odhaľovať objektívne zákonitosti sociálnej podmienenosti vyššej nervovej (psychickej) činnosti, neodtrhujúc pritom jej materiálnu stránku od ideálnej stránky...“. A pretože „za súčasného stavu vedomosti a metodických možností táto veda (t. j. fyziológia vyššej nervovej činnosti človeka — pozn. M. B.) ešte nedošla k bezprostrednému rozpracovaniu takých problémov ako je vôľa, charakter, tvorivosť, riešenie týchto problémov je úlohou sovietskej materialistickej psychologie“ (čl. 19, str. 215). Autorovi musí byť známe, že základným požiadavkom na súčasnú psychológiu je postaviť výklad psychických javov na základy učenia I. P. Pavlova. Doteraz však nie sú ešte zásadne riešené také otázky, ako je nahradenie starej recepčnej teórie vnímania reflexnou, otázka vzťahu temperamentu a typu vyššej nervovej činnosti, ktoré sú základným predpokladom pre riešenie oveľa složitejších otázok, ako je charakter alebo tvorivosť. Ďalej je všeobecne známe, že psychológia má si osvojiť objektívnu metódu výskumu psychických javov, t. j. fyziologickú metódu podmienených reflexov, ktorá doteraz v psychológii nie je ešte rozpracovaná. Akým spôsobom má teda psychológia riešiť tieto oveľa složitejšie otázky? Načo potom rozlišovať medzi fyziológiou vyššej nervovej činnosti človeka a psychológiou?

Napokon kladie sa nám tu ďalšia otázka: sú naše pocity, vnemy, predstavy, myšlienky, ktorých obsah nezávisí od subjektu a sú psychologickými pojmami, niečím reálnym? Marxizmus učí, že tieto termíny označujú prírodné javy a nie sú špekulatívnymi pojmami. Avšak vo fyziológii vyššej nervovej činnosti nestretávame sa s týmito pojmami, a preto si psychológia kladie za úlohu uskutočniť nový opis a výklad týchto pojmov, na základe súčasných vedeckých poznatkov. Nahradiť psychológiu fyziológiou vyššej nervovej činnosti človeka znamená stotožniť psychické s fyziologickým, zavrhnúť marxistickú teóriu poznania, marxistickú gnozeológiu, ktorá pracuje s psychologickými pojmami. O tom, že psychológia sa zaoberá štúdiom konkrétnych foriem odrazu skutočnosti a nie fyziológia, svedčí sám výrok A. G. Ivanova-Smolenského, že „niet ani jedného výskumu v laboratóriách I. P. Pavlova, témou ktorého by

bolo štúdium pocitov“ (čl. 11, str. 364). Toto je pochopiteľné, pretože cieľom ich práce boli fyziologické procesy v mozgu a nie obrazy odrazu.

Z celej diskusie o otázke vymedzenia predmetu psychológie doteraz jasne vyplýva, že psychológia je samostatnou vedou, má svoj vlastný predmet. Marxistická psychológia ako veda o psychickej, t. j. vyššej nervovej činnosti, súc budovaná na teórii dialektického a historického materializmu a reflexnej teórii Sečenova a Pavlova, je kvalitatívne novou etapou vo vývoji psychológie.

*

V súvislosti s otázkou predmetu hovorí sa v diskusii aj o celom rade iných problémov, ktoré sú úzko navzájom spojené. Veľa pozornosti sa venuje najmä kritike subjektívnej metódy v psychológii, t. j. introspekcii. Účastníci diskusie shodne konštatujú, že sebazpozorovanie nemôže byť vedeckou pracovnou metódou, pretože sa neopiera o objektívne vedecké fakty a nie je možné jej objektívne overovanie. Pritom však, aj keď sa odsudzuje sebazpozorovanie ako metóda, nemožno vylúčiť z psychológie použitie subjektívnych údajov pokusných osôb ako predmetu objektívneho štúdia.

Hlavnou pracovnou metódou psychológie musí sa stať objektívna metodika výskumu podmienených reflexov, ktorá tvorí základný prístup k výkladu duševných javov. Popri nej treba rozvinúť metódu prirodzeného experimentu, systematického pozorovania a vypracovať ďalšie pracovné metódy, najmä na zachytenie vplyvu sociálneho prostredia na vytváranie a formovanie duševného života človeka.

V posledných príspevkoch dostáva sa do popredia aj otázka psychických zákonitostí, najmä v článku A. V. Petrovského. Vychádza sa tu zo zásadne položenej otázky, či „vyčerpávajú zákonitosti, odhalené I. P. Pavlovom v práci o vyššej nervovej činnosti, celý okruh zákonitostí, ktorými sa zaoberá súčasná sovietska psychológia“ (čl. 7, str. 176). Väčšina účastníkov diskusie sa shoduje v tom, že nie. Učenie I. P. Pavlova je predovšetkým prírodovednou teóriou a nemôže podávať charakteristiku rôznych sociálno-historických podmienok. „Poznať psychologické zákonitosti možno iba pri znalosti všetkých spoločenských javov, do ktorých je zaradený človek, opierajúc sa najmä na zákony historického materializmu“ (čl. 7, str. 177).

Okrem nadhodených problémov objavuje sa v diskusii ešte veľa parciálnych otázok, ktorých riešeniu nie je však venovaná rozsiahlejšia pozornosť.

LITERATÚRA

1 N. S. Mansurov, *Za primenenije i razvitiije učeniija I. P. Pavlova v psihologii*, Voprosy fil., 1952, 1.

2 E. I. Bojko, *Nekotoryje voprosy perestrojki psihologii na osnove učeniija I. P. Pavlova*, Voprosy fil., 1952, 1.

3 S. L. Rubinštejn, *Učeniije I. P. Pavlova i nekotoryje voprosy perestrojki psihologii*, Voprosy fil., 1952, 3.

- 4 T. A. Kozeva, *Protiv projavlenij dualizma v fiziologii i psihologii*, Voprosy fil., 1952, 5.
- 5 N. P. Antonov, *Dialektičeskij materializm — teoretičeskaja osnova psihologii*, Voprosy fil., 1953, 1.
- 6 J. B. Lechtman, *Za perestrojku psihologii na osnove učenija I. P. Pavlova*, Voprosy fil., 1953, 2.
- 7 A. V. Petrovskij, *Ob objektivnom karaktere psihologičeskich zakonomenostej*, Voprosy fil., 1953, 3.
- 8 A. I. Rozov, *Soobraženija riadovogo psihologa*, Voprosy fil., 1953, 3.
- 9 P. V. Simonov, *O termine „vysšaja nervnaja dejatel'nost čeloveka*, Voprosy fil., 1953, 4.
- 10 N. A. Chromov, *O naučnom ponimanii psichičeskoj ili vysšej nervnoj dejatel'nosti*, Voprosy fil., 1953, 4.
- 11 A. G. Ivanov-Smolenskij, *Žurnal vysšej nervnoj dejatel'nosti II*, 1952, 6.
- 12 I. P. Pavlov, *Izbrannyje proizvedenija*, 1949.
- 13 V. I. Lenin, *Materializmus a empiriokriticizmus*, Bratislava, 1950.